

Tweede City Table in Groningen

ENERGIELASTEN CREATIEF VERLAGEN IN HET STADSKANTOOR

TEKST Peter Bekkering

BEELD Lieke Kooyman

Gemeenten zijn het erover eens dat de energielasten in de werkomgeving van de stadskantoren verlaagd moeten worden. Veel gemeenten worstelen daarbij echter met de vraag of het met twee graden verlagen van de temperatuur in de werkomgeving van het stadskantoor de juiste manier is. Smart WorkPlace organiseerde daarom een City Table in Groningen waarbij ook andere – soms voor de hand liggende, soms onverwacht creatieve – oplossingen op tafel kwamen.

INVLOED VAN HOGE ENERGIELASTEN OP WERKOMGEVING STADSKANTOOR

Het thema van de tweede City Table is de invloed van de hoge energielasten van de stadskantoren op de werkomgeving. Een actueel thema aldus moderator Wim Kooyman, want enkele dagen daarvoor is in het Algemeen Dagblad in een artikel verschenen over gemeenten die de thermostaat een aantal graden lager zetten om energie te besparen.

De gemeente Assen heeft sinds 14 oktober de thermostaat twee graden lager gezet, van 21,5 naar 19,5 graden Celsius, vertelt Ralph Roosendaal. De gemeente was sinds eind augustus zes weken bezig om

alle partijen – raad, OR, Arbo – mee te krijgen met de temperatuurverlaging. Roosendaal: “Uiteindelijk hebben we de meeste energie gestoken in het informeren van de medewerkers omdat we draagvlak moesten creëren binnen de organisatie.” Naar aanleiding van een opmerking van Dick Toornstra of zo’n maatregel eigenlijk geen windowdressing is, geeft Roosendaal toe dat het lastig te meten is of de temperatuur daadwerkelijk is gedaald. “Wij proberen dat te meten aan de hand van de inblaas- en uitblaas temperatuur.” Roosendaal wijst erop dat het in het begin vooral trial and error zal zijn: “We moeten nu kijken hoe de medewerkers het ervaren. Als dat te gortig wordt gaan we terug naar het college.”

In Eindhoven is een andere afweging gemaakt, zegt Aart van der Gaarden. “Wij hebben voor de zomervakantie al gekeken naar de optie om de temperatuur te verlagen. De directie heeft besloten om het niet te doen omdat we nu al veel moeite moeten doen om mensen terug te krijgen naar kantoor. Als we nu een temperatuurverlaging gaan aankondigen blijven ze nog langer thuis. En dat willen we niet, omdat we de dynamiek van het kantoor inclusief het snelle overleg van groot belang vinden.” Er zijn bovendien andere opties: “Het liefst zouden we energietechnisch ‘s ochtends vanaf het moment dat medewerkers binnenkomen alleen de eerste vier van de tien etages willen vrijgeven en vervolgens als het nodig is etages bijplussen. Dat scheelt namelijk

ZITTEND VAN LINKS NAAR RECHTS: ILSE SCHAPENDONK (TILBURG), ROOS VROEGH (GRONINGEN), DIRK VAN GEMERT (SWP) EN ANJA DE BRUIJN (HAARLEM). STAAND VAN LINKS NAAR RECHTS: BART IN 'T VELT (UTRECHT), PETER BEKKERING (SWP), PAUL VERSVELD (ENVI), WIM KOOYMAN (SWP), RALPH ROOSEDAAL (ASSEN), ERIC BRINK (TWINSTRAGUDE), ARJEN LUINENBURG (EEMSDDELTA), AART VAN DER GAARDEN (EINDHOVEN), WILLEM VAN DER KOLK (AMSTERDAM), BRITT KINGMA (WESTERKWARTIER) EN DICK TOORNSTRA (GRONINGEN).

naast energieverbruik ook schoonmaak en beveiliging. Daarbij lopen we echter tegen het feit aan dat afdelingen toch hun eigen werkplek willen hebben.”

Arjen Luinenburg komt met een andere suggestie: “Delen van het gebouw een dagdeel, een dag of twee dagen dichtgooien.” Ralph Roosendaal reageert: “Dat is bij ons een optie, maar we hebben er nog geen besluit over genomen.” Datzelfde geldt voor Luinenburg: “In Eemsdelta zijn er bovendien nog meer vraagstukken, omdat we een fusiegemeente zijn, ontstaan op 1 januari 2021. Dat betekent dat de hele ambtelijke organisatie de eerste twee jaar bezig is om zijn weg te vinden bij de herindeling en amper toe komt aan andere zaken. Verder speelt mee dat we geen variabel energiecontract hebben en nog moeten wachten op de tender daarvoor.”

DRIE GRADEN LAGER

Willem van der Kolk noemt het “een taai onderwerp en zeker geen enkelvoudig issue”. “In Amsterdam kregen we begin 2022 de eerste vragen. Ik heb vervolgens laten uitrekenen wat het zou betekenen als we vijftien procent gas wilden besparen. Het antwoord? De thermo-

staat drie graden lager zetten!” Dat heeft stevige consequenties voor het welzijn en comfort van medewerkers. Er ontstaat hierbij dan ook een discussie tussen de politieke wenselijkheid en het ambtelijk belang (werkgeverschap). Het leidde uiteindelijk tot een compromis: “Op locaties waar individuele naregeling mogelijk was gingen we naar 18 graden, op locaties waar individuele naregeling niet mogelijk was naar 19 gra-

**Ralph Roosendaal:
Uiteindelijk hebben we de meeste energie gestoken in het informeren van de medewerkers omdat we draagvlak moesten creëren binnen de organisatie.**

den. Dat was technisch uitvoerbaar, maar in de praktijk hadden we bij de 25 locaties te maken met zulke uiteenlopende situaties dat het stookseizoen al voorbij was voordat we alles hadden ingeregeld en we bekwamen waren van de klachten die het besluit met zich meebracht. Afgelopen maanden hebben we veel geleerd van hoe om te gaan met de temperatuur in het stookseizoen en het koelseizoen. Het gaat tenslotte om energiebesparing. Op basis van alle ervaringen tot nu toe bereiden we nu een voorstel voor om de temperatuur in het stookseizoen te verlagen naar 19 graden, net zoals veel andere overheidsorganisaties, en om in het koelseizoen ook de binnentemperatuur te verhogen met 1 a 2 graden (dus minder koelen).” En dat is niet alles: “We kijken ook naar welke winst we nog kunnen behalen met het verduurzamen van gebouwen en met het op bepaalde dagen sluiten van gebouwen. Dat laatste levert wel enkele organisatorische uitdagingen op: in die gebouwen werken soms mensen met taakgerichte werkplekken. Die moet je elders gaan onderbrengen.” Desondanks wil Van der Kolk toch proberen meters te maken op het dossier van energiebesparing: “Het is namelijk het momentum om ermee aan de slag te gaan.”

IN AUGUSTUS 2022 OPENDE DE GEMEENTE GRONINGEN TROTS HET GEREVITALISEERDE STADHUIS AAN DE GROTE MARKT. OP EEN STEENWORP AFSTAND IN HET GOUDKANTOOR AAN HET WAAGPLEIN VOND OP 25 OKTOBER DE TWEEDE CITY TABLE PLAATS WAAR COLLEGA'S UIT HET LAND WERDEN ONTVANGEN DOOR GASTHEER DICK TOORNSTRA. DAAR LICHTTE ERIC BRINK VAN TWYNSTRAGUDE, DAT NAUW BETROKKEN WAS BIJ DE REVITALISATIE, VOORAFGAAND AAN DE CITY TABLE DE VOORGESCHIEDENIS TOE. HIJ VERTELDE DAT ER IN 2016 VERSCHILLENDE AANLEIDINGEN WAREN DIE DE REVITALISATIE NODIG MAAKTEN: ER WAS EEN GROTE ONDERHOUDSBEURT NODIG, HET GEBOUW HAD VERSCHILLENDE BEPERKINGEN OP HET GEBIED VAN FUNCTIONALITEIT, GEBRUIKERSGEMAK EN REPRESENTATIVITEIT, DE RAAD GING VAN 39 NAAR 45 LEDEN EN DE GRIFFIE WILDE NAAR HET STADHUIS. OOK WAS ER BEHOEFTE AAN VERDUURZAMING VAN HET GEBOUW. DAT IS

INGEVULD MET EEN BREED SCALA AAN MAATREGELEN (WAARONDER WKO, 48 ZONNEPANELEN, LED-VERLICHTING, WARMTEWERENDE FOLIE OP ZONBELASTE GEVELS) HET ENERGIELABEL IS OPGEKRIKT VAN G NAAR A+++.

DAARNAAST WAS ER VEEL AANDACHT VOOR CIRCULARITEIT, WAARBIJ ONDER MEER DE VERGADERTAFELS EN VERGADERSTOELLEN WERDEN GEREFURBISHED. DE DEELNEMERS KREGEN VERVOLGENS VAN DICK TOORNSTRA VAN DE GEMEENTE GRONINGEN EEN UITGEBREIDE RONDLEIDING DOOR HET STADHUIS, VAN DE REPRESENTATIEVE ENTREE TOT AAN DE RAADZAAL DIE NA DE REVITALISATIE OP DE BOVENSTE VERDIEPING TERECHT IS GEKOMEN. NA DE RONDLEIDING KEERDEN DE DEELNEMERS TERUG NAAR HET GOUDKANTOOR EN GING DE CITY TABLE VAN START. DE TWEEDE CITY TABLE WERD AFGESLOTEN MET EEN RONDLEIDING EN BORREL IN HET ICONISCHE NIEUWE FORUM-GEBOUW.

GROEIPAD

Ilse Schapendonk licht toe hoe het in Tilburg is gegaan. “In het voorjaar kwam bij ons de vraag om de thermostaat twee graden lager te zetten. Op dat moment hebben we er bewust voor gekozen om het niet te doen. We wilden namelijk een combi maken tussen het verlagen van de thermostaat en het koelen in de periode erna. Wel hebben we besloten om in de kantoorpanden, die tot tien uur 's avonds open zijn, vanaf zeven uur 's avonds het licht aan te doen op de begane grond en de eerste en tweede verdieping. Op de overige verdiepingen is het licht uit. Zo dwingen we diegenen die na zeven uur willen werken om dat op de onderste etages te doen. Inmiddels is op directieniveau het besluit genomen nu wel naar de negentien graden te gaan. Ondertussen zijn we ook bezig om van onze gebouwen smart buildings te maken. Als dat zover is, hebben we meer zicht op welke werkplekken reserveerbaar zijn en hoe ze gebruikt worden. Het is vervolgens een groeipad om steeds meer te gaan sturen. Bijvoorbeeld door op vrijdag alleen de onderste verdiepingen open te zetten.” Ze maakt wel een kanttekening: “We zoeken bij dit alles steeds naar de balans. Want we willen voor onze medewerkers ook een fijne werkgever blijven. Daarom zien we het als onze opgave om steeds goed uit te leggen waarom we het doen en ons niet teveel te laten sturen door wat ergens in de politiek wordt geroepen.”

Ilse Schapendonk:
We wilden een combi maken tussen het verlagen van de thermostaat en het koelen in de periode erna.

Ook Utrecht is naar de negentien graden gegaan. Bart In 't Velt: “Wij zijn bezig met het ontwikkelen van een nieuw werkplekconcept en het lager zetten van de thermostaat maakt deel uit van een aantal energiebesparende maatregelen die we treffen.” In 't Velt heeft te maken in het stadskantoor met een bezettingsgraad die weer richting de 70 procent gaat. “Daarom kijken we niet zozeer naar het afstoten van etages maar meer naar bezetting van de verschillende dagdelen. Dat betekent dat – net als in Tilburg – al het overwerk is geconcentreerd op de onderste etages.” En Utrecht doet nog meer. “We zijn als stadskantoor al 91 procent zelfvoorzienend en proberen dat nog verder te verhogen door samen te werken met private partijen bij het inzet-

ten van windmolens en zonnepanelen. Daarnaast kijken we naar de energieslurpers in het gebouw, waarbij 20 procent winst is te halen uit automatiseren en 80 procent uit gedrag.” In 't Velt geeft toe dat er soms ook spanningsvelden zijn: “De gevelverlichting kan uit, maar dat gaat dan wel ten koste van de veiligheid.”

SPANNINGSVELDEN

En zo zijn er meer spanningsvelden, zegt Toornstra: “Ga je met het twee graden lager zetten van de thermostaat je energielasten zodanig verlagen dat je er profijt van hebt? Of ga je de vitaliteit van je medewerkers zodanig schaden dat je de productie van die medewerkers verlaagt? Zodat je per saldo meer schade hebt dan profijt. Deze discussie is een van de belangrijkste redenen dat we pas in december een beslissing gaan nemen over het wel of niet lager zetten van de thermostaat. Daarbij gaat het er ook om dat je als organisatie de verwachtingen op een goede manier weet te managen, maar met name gaat het hier om gedrag, de behaviourkant. De raad vindt dat er wel maatregelen genomen mogen worden, maar dat daarbij het comfort van de medewerkers niet mag worden aangetast. Bovendien hangt het sociale beleid nauw samen met het feit dat men zich zeer bewust is van de krappe arbeidsmarkt.” Toch zullen er ook in Groningen keuzes gemaakt moeten worden om de energielasten te verlagen. “Zelf ben ik daarbij terughoudend in het twee gra-

CITY TABLE

DE CITY TABLE IS EEN INITIATIEF VAN HET KENNISPLATFORM GEMEENTEHUISVESTING. BIJ EEN CITY TABLE GAAN PROFESSIONALS DIE ZICH BEZIGHouden MET DE WERKOMGEVING VAN GEMEENTEN OP BEZOEK BIJ EEN PARTNER VAN GEMEENTEHUISVESTING. EEN CITY TABLE IS EEN COMBINATIE VAN EEN LUNCH, EEN SIGHTSEEING VAN DE WERKOMGEVING VAN EEN VAN DE PARTNERS VAN GEMEENTEHUISVESTING, EEN ROUND TABLE EN NETWERKEN MET COLLEGA'S UIT ANDERE STEDEN.

Willem van der Kolk:
Laten we analyseren waar de medewerkers werken en waar ze vandaan komen en tegelijkertijd kijken naar de netwerken waar we als gemeenten al van nature over beschikken.

den lager zetten van de thermostaat. Ik zet liever in op reductie van vierkante meters, omdat de bezettingsgraad laag is, de verspreiding van mensen over de panden is verdeeld en omdat de interne warmtelast minder is. Als je daarom mensen verdikt en ze in 'normale' omstandigheden brengt op minder vierkante meters en met een bezettingsgraad van 60 tot 65 procent, zul je zien dat je samen met de devices meer warmte levert, waardoor de verwarming minder vaak en snel aan hoeft te slaan. Die aanpak levert per saldo meer energiebesparing op dan de thermostaat twee graden lager zetten. Daarom zijn we bezig om die strategie voor te bereiden richting college.”

Haarlem heeft in het voorjaar van 2022 wel gekozen om de temperatuur te verlagen, vertelt Anja de Bruijn. “Bij ons staat de thermostaat al sinds pasen op 19 graden. Daarnaast zijn we in de zomer minder gaan koelen. Medewerkers gaven aan dat het soms te koud is/was op kantoor. Ook tijdens de zomermaanden. Dat had voornamelijk te maken met het openzetten van ra-

men door collega's waardoor de koelinstallatie blijft koelen. In sommige ruimtes werd het daardoor erg koud. Haarlem communiceert regelmatig over dit onderwerp, via de interne informatieplatforms en via managers.” De doortastendheid van Haarlem past ook in een ontwikkeling van de afgelopen jaren, zegt De Bruijn: “Niet alleen heette het vorige coalitieprogramma 'Duurzaam doen' en het huidige 'Actie', maar Haarlem zet al jaren in op duurzaamheid, circulariteit en CO2-reductie.” Van der Kolk heeft daarop een advies aan alle deelnemers: “Ga aan de slag en bereid je hoe dan ook voor op de vraag naar het verlagen van de energielasten. Want die gaat, vroeg of laat, komen!”

BIEDT ENERGIEBESPARING KANSEN VOOR HET HYBRIDE WERKEN?

Volgens de tweede stelling zorgen de hoge energielasten van de gemeente ervoor dat mensen meer thuis moeten gaan werken. Dit levert niet alleen kansen op bij het inleveren van vierkante meters, maar ook voor het hybride werken. De Bruijn haakt er meteen op in:

Bart In 't Velt: We kijken niet zozeer naar het afstoten van etages maar meer naar bezetting van de verschillende dagdelen.

“Er wordt wel gezegd dat collega's naar kantoor komen omdat de energielasten thuis stijgen. Ik ben er niet zeker van dat mensen naar kantoor komen omdat thuis de energielasten hoog zijn. Bovendien zou een eventueel voordeel daarvan alweer opgeheven kunnen worden door de stijgende vervoerskosten voor de reis naar kantoor.” Vervolgens stelt Toornstra aan Van der Kolk de vraag of Amsterdam panden afstoot vanwege bezuinigingen of om naar een hogere bezettingsgraad te gaan van de overgebleven panden. Van der Kolk: “Het is allereerst een financiële bezuiniging, waarvan de haalbaarheid onder meer wordt onderbouwd met een bezettingsgraad van 30 procent. Vervolgens wordt het wel verbonden met het hybride werken. Daarbij koppelen we overigens het hybride werken veel meer aan de gedragskant en een andere manier van werken dan aan vierkante meters. Naast deze praktische kant heb je overigens ook de theoretische kant, met een directie die uitgaat van een flexfactor van 0,6 en van daaruit redeneert dat er na het afstoten van panden te weinig werkplekken zijn.”

OMGEKEERDE WEG

Schapendonk vertelt dat Tilburg de omgekeerde weg heeft bewandeld. “In de zomer van 2020 tijdens de eerste coronagolf heeft de directie besloten de gemiddelde flexfactor aan te passen van 0,75 naar 0,5. Daarmee liepen we landelijk voorop. We hebben meteen ook gekeken naar de consequenties zoals investeren in een goede thuiswerkplek voor degenen waarbij

het kan. Daarnaast is het een gemiddelde. Dat betekent dat er ruimte is voor mensen die functiegerelateerd of vanwege persoonlijk welzijn meer op kantoor moeten zijn. Vervolgens hebben we geïnvesteerd in het concept en een aantal zaken versneld ingevoerd. Zo is hybride vergaderen nu op elke plek mogelijk en niet meer alleen op strategische plekken.” De gemeente Tilburg kreeg bij de begrotingsbehandeling in het najaar van

2021 een aanvullend krediet van ruim twee miljoen euro. “Dat was nodig omdat als je met meer mensen gebruik maakt van hetzelfde aantal vierkante meters het investeringen vraagt in onder meer klimaat. Door al die investeringen in verbeteringen kunnen we vanaf 2024 structureel jaarlijks 1 miljoen euro op onze huisvesting bezuinigen.” Schapendonk benadrukt dat in dit traject steeds het uitgangspunt was om niet meer terug te gaan naar het werken op kantoor pre-corona maar om het momentum te pakken om veranderingen door te voeren: “Op die manier zijn we weggebleven van discussies rond bezuinigingen of het verlagen van de temperatuur.” Haar collega Paul Varsveld van Envi vult aan: “Je zou de discussie rond energie besparen kunnen aangrijpen om meer mensen naar kantoor te krijgen. Want meer devices aan betekent minder stoken. Daarbij zou een 100 procent bezettingsgraad met een lage flexfactor zowel het ultieme doel kunnen zijn als het ultieme middel om medewerkers te stimuleren meer naar kantoor te gaan.” De gemeente Tilburg steekt bij dit alles veel energie in de gedragskant. Schapendonk: “Uit de coronaperiode hebben we geleerd dat daarbij de vraagstukken veranderen. We zetten mede daarom bij de gedragskant HRM en communicatie nadrukkelijk in om de keuzes van de organisatie te verantwoorden.”

Arjen Luinenburg: In een fusiegemeente zijn kantoren ook symbolen voor de gemeenschappen. Daarom gaat gedeeltelijk sluiten van een van de kantoren niet zo eenvoudig.

Anja de Bruijn: Ik vind dat je als ambtenaar je wel politiek en intern bewust moet zijn om steeds met energiebesparing bezig te zijn.

OP ZOEK NAAR RUIMTE

In Utrecht zijn er andere uitdagingen, benadrukt In 't Velt: “Wij zijn juist op zoek naar ruimte. In het energiebesparingsvraagstuk zitten we meer in het draaien aan de knop van piekbelasting. Momenteel zitten we met een extreem lage flexfactor, waarbij er grote verschillen zijn in afdelingen die wel en niet naar kantoor komen. Daarom kijken we het nu nog aan. Op den duur zullen we echter een keuze moeten maken: centraliseren of toch hubs verspreid over de stad?”

In de discussie noemt In 't Velt de thuiswerkplek een gratis werkplek voor de werkgever. “Een boude uitspraak”, aldus Luinenburg. “Wij zijn nog zoekende en zitten met vragen over de Arbo-verantwoordelijkheid, de rol van de werkgever daarbij en de kosten. Neen een medewerker die thuis een werkplek heeft en op

kantoor 0,5 werkplek. Zo iemand heeft anderhalve werkplek. Eigenlijk zou dat moeten worden meegenomen in de businesscase.” Naar aanleiding van een opmerking van Roosendaal dat de servicedesk van de gemeente Assen alle thuiswerkfaciliteiten voor medewerkers regelt en bekostigt vraagt Luinenburg zich af of die kosten opwegen tegen de besparingen op

Aart van der Gaarden: De discussie over energiebesparing geeft je een grote kans om het proces rond verduurzaming van panden nog meer te versnellen.

kantoorhuisvesting. "Integendeel", zegt Roosendaal: "Vooralsnog is het eerder kostenverhogend geweest." Van der Gaarden legt uit hoe de situatie bij de gemeente Eindhoven is: "Medewerkers kunnen een bureaustoel thuis krijgen en kunnen tot maximaal 300 euro zelf een bureau kopen. De devices kunnen ze meenemen omdat we niet met vaste PC's werken en tenslotte krijgen ze ook de landelijke thuiswerkvergoeding van twee euro per dag." Hij geeft toe dat de gemeente Eindhoven nog worstelt met het thuiswerken: "Momenteel werkt 60 tot 70 procent thuis en dat is niet altijd handig. Want je mist de communicatie met de andere collega's."

Schapendonk vindt ook dat de thuiswerkplek voor een gemeente niet gratis is. "Ik heb verschillende business-cases gemaakt voor opdrachtgevers over dit onderwerp. Bijvoorbeeld bij een campus, waar we uitkwamen op een 1,25 werkplek per medewerker exclusief de thuiswerkplek. Het belangrijkste bij deze discussie vind ik dat je als organisatie de motieven waarom je het wilt doen zuiver moet houden. Je hebt als organisatie namelijk primair de opdracht om ervoor te zorgen dat mensen op een goede manier met elkaar kunnen werken. Uit mijn opdrachten kwam daarbij als rode lijn steeds naar voren dat je als organisatie eerst investeringen moet doen om de stap te maken naar besparingen op huisvesting. Dus: als je een verdieping wilt afstoten, investeer dan eerst in de verdiepingen die overblijven."

BURGER BETREKKEN BIJ OPLOSSINGEN

In de derde stelling van de City Table draait het er om de burger te betrekken bij oplossingen die gemeenten bedenken. Toornstra legt uit waarom hij dat belangrijk vindt: "De burger vindt er iets van over hoe wij de organisatie inrichten. We hebben bij de opening van het nieuwe stadhuis de burger ook de gelegenheid gegeven het stadhuis te bezoeken. Omdat we vinden dat de burger zicht moet hebben en de gemeente transparant moet zijn in het werk. Daarom vinden we het belangrijk om de burger te betrekken bij de energiemaatregelen die we willen nemen en dat de bezuinigingsmaatregelen die we willen realiseren, zichtbaar zijn in wat je doet. Mijn vraag aan jullie is daarom: vinden jullie ook dat we de burger erbij moeten betrekken of zien jullie dit als een eigen organisatievraagstuk?" Van der Kolk is klip en klaar: "Wij hebben dat al georganiseerd, namelijk via de politiek. Dat is voor mij de arena waarin het moet gebeuren. Dus ik vraag me af welke ruimte er daarnaast ambtelijk nog is voor het betrekken van de burger." De Bruijn ziet daarbij wel een taak voor de ambtenaren: "Ik vind dat je als ambtenaar je wel politiek en intern bewust moet zijn om er aandacht voor te hebben. Daarom moet je bijvoorbeeld nadenken of bepaalde lampen wel altijd moeten branden en moet je weten dat zulke zaken goed gecontroleerd worden." Luinenburg wijst erop dat de

energiebesparing door de gemeente niet alleen gaat over het stadhuis. "Je hebt het dan ook over openbare verlichting, iets dat elke burger raakt. Ik kan me goed voorstellen dat je daarover het gesprek aangaat met de burger." In 't Velt: "Ik zie eveneens het nut van het gesprek met de burger. Omdat je als gemeente een voorbeeldfunctie hebt." In Assen wordt ingezet op een bewustwordingscampagne rond dit onderwerp, vertelt Roosendaal: "Het verhaal daarbij is: wij doen dit nu als gemeente aan energiebesparing, wat kunnen jullie als vereniging of burger doen?"

Schapendonk komt daarop met een suggestie: "Draai de vraag om. Als ambtenaar ben je zelf ook burger. Kijk daarom als ambtenaar wat je intern kunt doen. Zo willen we als facilitaire afdeling dat medewerkers meer geclusterd bij elkaar zitten om zo een deel van het pand gesloten te kunnen houden. Ik kom erop omdat met raad en college er een discussie was over om welke reden we de thermostaat lager gingen zetten. Die reden was omdat we solidair wilden zijn met de maatschappij: iedereen moet nu zorgen dat hij grip krijgt op zijn energieverbruik dus ook de gemeente."

Luinenburg geeft aan dat het onderwerp bij fusiegemeente Eemdelta hoog op de agenda staat: "Dat komt ook omdat in alle drie de fusiegemeenten de wethouders dicht op de bevolking zitten. Dat heeft enerzijds voordelen: je kunt snel beslissingen nemen. Maar anderzijds heeft het ook nadelen: je zou namelijk zeggen dat het aantrekkelijk is om een van de drie kantoren gedeeltelijk te sluiten om zo energie te besparen. Dat gaat echter niet eenvoudig omdat de kantoren ook symbolen zijn voor de drie gemeenschappen en omdat er de vrees bestaat dat we zo de binding met de kleine dorpskernen verliezen.

Bij de afsluitende ronde geeft Schapendonk aan dat hoewel Tilburg binnenkort overschakelt naar 19 graden er toch twijfels blijven over dit wel de juiste weg is. Zeker omdat het nieuwe stadhuis al een erg duurzaam pand is. "Ik kwam hier naartoe omdat ik toch graag nog iets anders zou willen bedenken. En dat gaat steeds meer in de richting om versneld niet voor elk tijdstip en elk dagdeel het hele pand ter beschikking te stellen." Varsveld vult aan: "Het is bij de communicatie hierover belangrijk dat je het heel concreet houdt en op een goede en leuke manier de mensen erbij betreft." In zijn slotwoord benadrukt In 't Velt het belang van veranderingsbereidheid: "Je moet niet alleen zaken uit noodzaak doen, maar ook vooruit willen denken. Uit deze

discussie neem ik zaken mee die zeker in onze veranderingsstrategie een plaats krijgen." Daarin ligt ook de kracht van de City Table, vindt Roosendaal: "Je ziet dat alle aanwezige gemeenten eigenlijk met dezelfde strubelingen te maken krijgen." Van der Gaarden ziet in de discussie over onder meer het lager zetten van de thermostaat vooral een kans: "Het geeft je een grote kans om het proces rond verduurzaming van panden nog meer te versnellen. En om het te zien als meer dan een besparing." Van der Kolk knikt: "Voor een bezuiniging of besparing krijg je nooit de handen op elkaar. Ik vind het daarom ook belangrijk dat er een ander narratief komt. Daarnaast is het belangrijk om flexibiliteit in de energiehuishouding van een gebouw aan te brengen door zowel op- als af te schalen." Op de valreep komt

Van der Kolk met een idee in de discussie over het terug krijgen van mensen naar kantoor: "Laten we analyseren waar de medewerkers werken en waar ze vandaan komen en tegelijkertijd kijken naar de netwerken waar we als gemeenten al van nature over beschikken. Als dan blijkt dat een bepaald deel van de medewerkers van de gemeente Amsterdam uit Purmerend komt kan de gemeente Purmerend misschien wel een aantal dagen een aantal werkplekken voor hen beschikbaar stellen. Als je dat in regioverband doet ontstaat er een mooi netwerk waarbij je alle huisvesting optimaal gebruikt."

De Bruijn ziet in de hele discussie de gedragscomponent als belangrijke sleutel voor succes. Daarnaast ziet ze dat veel gemeenten zich niet alleen bewust zijn van het belang van energiebesparing maar ook van het feit dat ze werken met gemeenschapsgeld. "Ook om die reden vind ik het idee van Van der Kolk erg waardevol."

CITY TABLE #3 IN

OP DONDERDAG 16 FEBRUARI 2023 WORDT DE CITY TABLE #3 GEHOUDEN IN HAARLEM. NAMENS DE GEMEENTE HAARLEM WORDEN WE WELKOM GEHETEN DOOR ANJA DE BRUIJN.

DEELNEMERS

- ANJA DE BRUIJN, AFDELINGSMANAGER FACILITAIRE ZAKEN BIJ DE GEMEENTE HAARLEM.
- AART VAN DER GAARDEN, PROJECTMANAGER FACILITAIRE SERVICES BIJ DE GEMEENTE EINDHOVEN.
- BART IN 'T VELT, ADVISEUR HUISVESTING EN WELZIJN BIJ DE GEMEENTE UTRECHT.
- WILLEM VAN DER KOLK, AFDELINGSMANAGER HUISVESTING FACILITAIR BUREAU BIJ GEMEENTE AMSTERDAM.
- ARJEN LUINENBURG, PROGRAMMAMANAGER EEMSDDELTA.
- RALPH ROOSEDAAL, PROJECTLEIDER ONDERHOUD BIJ DE GEMEENTE ASSEN.
- ILSE SCHAPENDONK, PROGRAMMAMANAGER WERKEN IN VERBINDING BIJ DE GEMEENTE TILBURG.
- DICK TOORNSTRA, MANAGER HUISVESTING BIJ DE GEMEENTE GRONINGEN.
- PAUL VARSELD, WERKZAAM VOOR ENVI.

Dick Toornstra:
Ik zet liever in op reductie van vierkante meters, omdat de bezettingsgraad laag is, de verspreiding van mensen over de panden is verdeeld en omdat de interne warmtelast minder is.

